
Hàbits de lectura dels infants i joves de Catalunya

Principals conclusions i recomanacions

18 de febrer de 2010

☞ A final de primària els nens i nenes (75%) declaren que els agrada la lectura. A l'ESO copien el model adult i l'hàbit lector decreix.

☞ Nenes i noies (68,6%) acostumen a recomanar-se llibres i continuen sent més lectores que nens i nois (54,2%).

☞ Un alt percentatge de nens i nenes (73,2%) consideren que els seus mestres els aconsellen bons llibres.

☞ Millora la implicació dels pares en la lectura dels seus fills. Destaca el paper de la família en la recomanació i l'obsequi de llibres (73,6%)

☞ Xatejar, jugar i navegar per Internet puja del quart al tercer lloc entre les preferències dels infants i joves.

1.) PRESENTACIÓ

1.1. Objectiu

El Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil, amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, va promoure en l'any 2004 la realització d'un estudi sobre els hàbits de lectura dels infants i els joves de Catalunya. Els resultats es van presentar en febrer de 2005.

L'objectiu de l'estudi va consistir en proporcionar informació per a l'anàlisi i la reflexió de totes aquelles persones i institucions que treballen en l'àmbit de la promoció de la lectura, entre els infants i joves de Catalunya, amb la finalitat de millorar les estratègies d'intervenció en aquest àmbit.

Els resultats obtinguts en aquell estudi, a més a més de constituir una informació bàsica per millorar les estratègies públiques i privades d'intervenció en aquest camp, va servir com punt de partida i referent a partir del qual en el futur es podria avaluar l'evolució d'aquesta pràctica cultural en el col·lectiu d'infants i joves del país.

Se suposa que la conducta lectora és variable, no sempre es llegeix el mateix, ni pels mateixos motius, ni amb la mateixa intensitat i que és el resultat de diversos factors visibles, a mitjà termini. En conseqüència, el Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil es va plantejar una nova edició de l'estudi els resultats del qual, es detallen en el present informe, que presenta les dades actualitzades per al curs 2008/2009 sobre la qüestió i valora la seva evolució des d'aleshores ençà.

1. 2. Contingut

- S'ha elaborat informació quantitativa sobre els hàbits i l'entorn de lectura dels infants i joves de Catalunya mitjançant la realització de tres consultes:
 - a. **Enquesta a 1.200 infants i joves** d'edats entre 12 i 16 anys, segmentada en tres grups per a conèixer l'evolució de la

seva pràctica i entorn de lectura: 400 alumnes de 6è d'educació primària, 400 de 2n d'ESO, i 400 de 4t d'ESO. La consulta s'ha fet de forma presencial en el centre escolar.

- b. **Enquesta a 400 persones que actualment tenen fills d'edats entre 6 i 16 anys**, seleccionades aleatòriament i estratificades segons gènere i distribució geogràfica.
- c. **Enquesta a 400 professors** que tenen responsabilitat en la gestió dels respectius centres d'ensenyament (Director, Cap d'estudis i Secretari/a).

A continuació es presenten els principals resultats, en el qual es detallen en quadres i gràfics les dades de les 1.200 enquestes a infants i joves. Amb les conclusions que es deriven de la informació obtinguda han de permetre orientar i suggerir sobre determinades línies d'actuació a adoptar.

Les dades més detallades del treball es poden demanar a Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil: clijcat@clijcat.cat.

2.) PRINCIPALS CONCLUSIONS

2.1. Com llegeixen els infants i joves

Continua la tendència a la davallada de l'hàbit de lectura dels infants i joves.

- Des de l'edició anterior de l'estudi (2003-2005) s'observen petites baixades de "bons lectors", aquest fenomen és més significatiu entre els més petits (6è d'Educació Primària y 2n d'ESO). Augmenten però, en 6 punts, els qui es consideren bons lectors a 4t d'ESO.
- En general el gust per la lectura decreix en els tres cursos estudiats, encara que la lectura segueix agradant més als de menor edat (75%). El model "adult" de lectura cada vegada s'avança més en l'edat dels lectors: en el 2004 els lectors a qui agradava la lectura a 6è, 2n d'ESO i 4t d'ESO era d'un 76,5%, 57,3% i 54,1%, en el 2008 hi ha un descens d'1,5%, 1% i 2,5% respectivament. Aquesta disminució augmenta en percentatges similars pel que fa a lectors que declaren que *La lectura no els hi agrada* (39%).

Les nenes/noies segueixen sent més lectores que els nens/nois.

- Es continuen observant importants diferències entre lectors nens/nois i lectors nenes/noies, situant-se les noies 8 punts per damunt dels nois en *Es considera bon lector* (63,7% en els nois i 71,7% en les noies); i més de 4 punts en *M'agrada molt/bastant llegir* (54,2% en els nois i 58,6% en les noies). Aquest model de lectura, però, no canvia substancialment entre l'estudi de 2004 i el present de 2008.
- Aquestes diferències també s'observen en el descens d'altres lectures a més de les obligatòries. Entre els nens el descens entre 2004 i 2008 ha estat de més de 6 punts, en canvi entre les nenes no arriba a 2.

El descens dels hàbits lectors també es veu reflectit en la seva periodicitat.

- El descens en la lectura es veu, així mateix, reflectit en la periodicitat de lectura dels infants i joves entre 2004 i 2008. Hi ha un important descens, de més d'un 9 punts, en els joves de 4t d'ESO que declaren *llegir cada dia o alguna vegada per setmana* (53,5% en el 2004 i 44,1% en el 2008).
- Segons el curs s'observen diferències significatives entre els motius de la lectura. Entre els infants més petits la lectura es percep com un passatemps agradable i com un mitjà per aprendre, mentre que per als joves, en general, la lectura es percep com una obligació en primer lloc (60,2% de 4t d'ESO) i com una forma de passar bé el temps en segon lloc. Sols una quarta part d'estudiants de 4t d'ESO consideren la lectura com un mitjà d'aprenentatge (24,9%). Aquesta percepció de la lectura ja es va observar en l'estudi anterior i es ratifica en el present.

S'observa un canvi d'expectatives cap a la lectura.

- Decreixen les expectatives de la lectura com un mitjà agradable per a passar el temps, com una font d'aprenentatge i una forma de distraure's (no avorrir-se) en els tres grups d'edat.
- Entre els estudiants més petits (6è d'EP i 2n de l'ESO) cada vegada més la lectura es comença a percebre com una obligació o suggeriment dels pares.
- Aquest canvi d'expectatives es reflecteix en la baixada de la lectura alternativa a l'obligatòria en els tres cursos enquestats, amb descensos de 2 punts a 6è d'EP, 7 punts a 2n d'ESO i 4 punts a 4t d'ESO.

Elements externs al contingut del llibre (coberta, col·lecció...) són importants en l'elecció de les lectures no obligatòries.

- S'observen, però, diferències entre sexes, sent també un element important en els nois la portada dels llibres com a motiu d'elecció d'un llibre determinat.
- Entre els estudiants més petits hi ha altres factors que a més de criteris de selecció principals influeixen en la seva decisió. Són les claus visuals com: la portada, els dibuixos o fotografies i la possibilitat de col·leccionar. Igualment entre els nens de cursos avançats hi ha claus que poden ser decisòries, aquestes són: el prestigi o la fama de l'autor i el contingut.

Disminueix el concepte del lector com a persona no social i molt estudiós.

- Els companys que llegeixen molt ho fan principalment perquè els agrada llegir, i són els més grans i les nenes/noies els qui en major mesura manifesten aquesta opinió. Ja en menor percentatge, els grans opinen majorment que llegeixen més perquè els obliguen, i els de menor edat diuen que perquè tenen molta imaginació.
- Per sexe són els nens/nois els qui creuen que els companys que llegeixen més ho fan perquè no els agrada tant jugar com als altres.
- S'observa un important descens en l'opinió dels altres respecte els hàbits dels bons lectors fet que denotaria que la lectura cada vegada s'associa menys al nen estudiós i antisocial. Els descensos han estat de més de 10 punts en 6è d'EP i 2n d'ESO, i gairebé 9 punts a 4t d'ESO.

Xatejar, jugar i navegar per Internet augmenta entre les preferències d'oci, la lectura es manté en la mateixa posició que l'estudi de 2004.

- No hi ha hagut canvis substancials entre la lectura i les activitats que més agraden. Però sí que cal remarcar els canvis soferts entre Xatejar, jugar i navegar per internet i les altres activitats, ja que així com en el 2004 estava en quarta posició, en el present estudi està en 3a posició. Un canvi que denota els nous hàbits dels infants i joves.

2.2.) Preferències de la lectura dels infants i joves.

- Els infants i joves denoten una clara preferència en l'elecció de lectures per temàtiques: les temàtiques d'aventures encapçalen les seves preferències, seguides per les de terror i fantasia. Hi ha un augment espectacular en l'elecció de les històries d'amor a mesura que creix l'edat dels enquestats, especialment entre les noies.

2.3.) Amb qui llegeixen els infants i joves.

El 63.7% dels estudiants afirmen que els ajuda alguna persona a escollir els seus llibres.

- Un 48,9% dels alumnes afirmen demanar ajuda als seus amics, el 47,5% dels alumnes als seus pares, el 28,9% als seus professors i el 26,1% als familiars. Aquest canvi positiu d'hàbits és molt important amb augments espectaculars de més de 20 punts entre 2004 i 2008 dels pares com a prescriptors de les lectures, i augments de més de 4 punts en els mestres. Així mateix val la pena remarcar que els amics continuen sent els principals prescriptors de les lectures.

Augment espectacular de la xarxa d'amistats com a prescriptors de les lectures: la lectura es socialitza i perd exclusivitat.

- S'observa que les xarxes d'amics actuen com a bons prescriptors a tenor dels augments entre 2004 i 2008 (21 punts a 6è d'EP, 8 punts a 2n d'ESO i 18 punts a 4t d'ESO). Aquestes

xarxes socials, així mateix, s'observen diferències significatives segons sexes, sent més les nenes/noies les qui utilitzen els amics i amigues com a prescriptors lectors.

Els mitjans de comunicació com a bons prescriptors.

- Els mitjans de comunicació també són importants, al voltant del 18% dels alumnes trien els seus llibres gràcies a la televisió, 14.8% busquen les referències en Internet.
- En menor proporció recorren a l'ajuda de llibreters (12.0%) i de bibliotecaris (8.6%).

Augmenta la diferència entre els "molt lectors" i els "poc/gens lectors".

- S'observa un augment significatiu en el nombre de llibres que han llegit els infants i joves en l'últim mes segons els cursos, molt especialment entre els que han llegit més de tres llibres. Així mateix també s'observa un augment entre, 2004 i 2008, en els que responen no haver-ne llegit cap. És a dir, els extrems cada vegada són més accentuats.

2.4.) Els llibres a casa

Les mares continuen sent les qui més llegeixen a casa, (un 81.3% de les mares front al 68.7% de la lectura dels pares).

S'observa una relació directa entre pares lectors/fills lectors. El model adult és molt important com a dinamitzador lector.

- La percepció que l'infant/jove té de la pràctica de la lectura dels seus pares i mares (llegeix habitualment, i específicament llibres) es correspon amb la seva pròpia activitat lectora, hi ha

un percentatge més elevat d'enquestats que es consideren bons lectors, que els agrada llegir i que llegeixen amb una major freqüència, quan els seus pares són lectors. Aquestes diferències, però, no són significatives entre els estudis 2004 i 2008.

2.5.) Els llibres a l'escola

El model del mestre/professor lector és un model que augmenta, fet que denota una clara voluntat dels docents per significar-se com a lectors/prescriptors dels seus alumnes.

- El 51,5% dels alumnes afirmen que veuen els seus mestres llegir en el seu temps lliure, aquesta percepció és més o menys semblant entre els infants de tots els cursos estudiats.
- El 73,2 % dels nens consideren que els seus mestres els aconsellen bons llibres. Aquesta percepció és més alta entre els estudiants de primària que entre els de secundària.

La biblioteca escolar és cada vegada més present en la vida dels centres educatius

- Un alt percentatge de nens (88,4%) afirmen l'existència de biblioteca en el seu centre escolar.

2.6.) Els llibres al barri o poble dels infants i joves

La majoria dels enquestats coneixen l'existència de la biblioteca del barri/poble, però hi ha un alt percentatge dels nois i noies que no tenen el carnet de préstec. També s'observa l'ús baix de la biblioteca per part dels joves lectors.

- El 93,5% dels nens coneixen la ubicació de la biblioteca del seu barri, però només el 65,4% dels nens disposen d'un carnet de la biblioteca.

- Són pocs els nens que van a la biblioteca del barri amb regularitat, en general s'ha detectat que el 38,2% dels nens visiten la biblioteca del barri menys d'una vegada al mes, el 29,8% no la visita mai i el 21,3% la visita amb una freqüència mensual. El nombre de nens que visiten la biblioteca del barri amb alta freqüència és molt baix: un 1,1% la visita cada dia i 9,3% la visita una vegada a la setmana.

El cercle lector es tanca amb el coneixement que els nens/nois tenen de les llibreries.

- S'observa que la gran majoria d'infants i joves han anat a alguna llibreria (89,1%).

2.7.) La lectura

Augmenta el concepte de lectura com a eina útil per a estudiar o trobar feina, molt especialment en el segment de lectors mitjans, és a dir, aquells que no són ni molt lectors, ni gens lectors.

- Hi ha un decreixement en la utilitat de la lectura, tant per continuar estudiant com pel que fa a trobar feina. Una tendència que s'inverteix quan aquesta utilitat es relativitza i es condiciona del molt útil a l'una mica útil. És a dir, el segment mig d'opinions sobre la utilitat de la lectura augmenta mentre que els extrems, els qui ho troben molt útil o gens útil disminueix.

3.) RECOMANACIONS

3.1. Marc general d'intervenció

- Les estratègies de foment de la lectura adreçades als infants i joves han de tenir present el profund canvi d'hàbits de lectura (i de pràctica cultural en general) que es produeix en el pas de la infància a la joventut.

1. Calen accions de foment de la lectura clarament diferenciades segons el col·lectiu d'edat al que s'adrecen: els infants o bé els joves.

- La lectura és una pràctica que fa referència a diferents productes culturals i mitjans de comunicació. El foment de la lectura de llibres no s'ha de plantejar de forma aïllada respecte de la resta de productes/suports (paper, digital, etc.), ans al contrari, la incorporació dels mitjans digitals entre les principals preferències dels infants i joves s'ha d'observar com una plataforma per a la difusió de la lectura.

2. Les accions de tots els òrgans relacionats amb la prescripció, foment i motivació lectora haurien d'incorporar plenament una perspectiva àmplia de l'hàbit lector no circumscrita estrictament al llibre, tenir en compte el gran ús i les preferències que desperten les TIC entre els joves i utilitzar-les com a aliades.

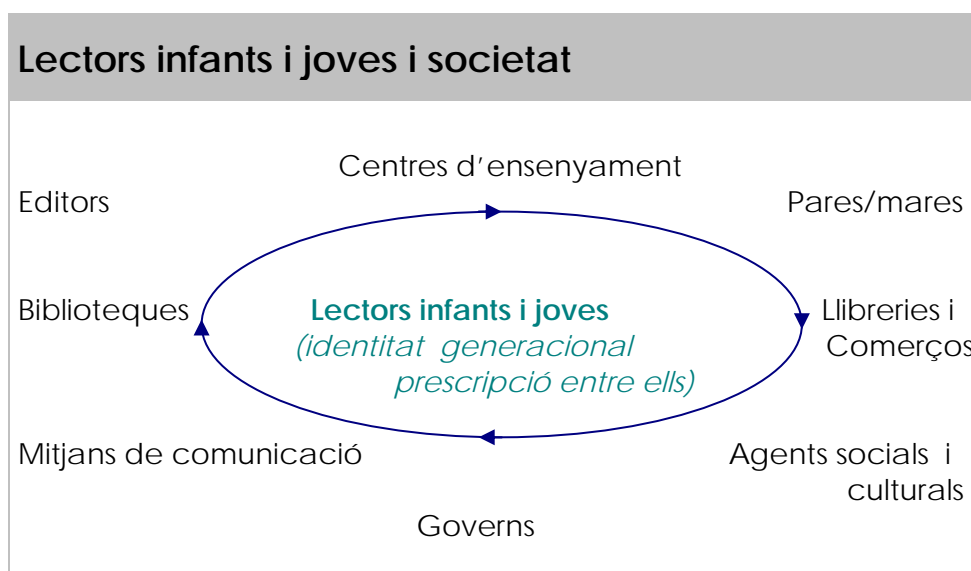
- Les campanyes han d'incidir de forma clara i precisa sobre el foment de la lectura de forma focalitzada més que genèrica. Haurien d'elaborar-se plans de foment d'acord a cada segment prescriptor: pares/mares, mestres, professors, biblioteca, mitjans de comunicació..., amb un objectiu comú que no és altre que el foment de la lectura entre infants i joves.

3. Calen campanyes més específiques, adreçades a segments concrets de la població, que estimulin la pràctica efectiva de la lectura com a activitat explícitament útil i/o de plaer. Cal, així mateix, segmentar la lectura segons les seves finalitats sent capaços de focalitzar estratègies diferents quan la

tasca lectora va orientada al plaer lector, quan va orientada a la recerca o quan va orientada a la formació lectora o literària.

3.2. Lectura i societat

- Les accions que incideixen sobre la pràctica de la lectura dels infants i joves són promogudes per un ampli ventall d'agents socials i culturals.

1. El Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil ha de canalitzar la participació activa i innovadora de tots els agents socials i culturals que incideixen en la pràctica de la lectura dels infants i joves. Aquesta participació no ha de ser aïllada entre cada una de les parts, sinó tot el contrari, s'han de generar dinàmiques de col·laboració, coordinació i cooperació entre totes les parts.

- Fomentar la pràctica de la lectura contribueix a generar capital humà i capital social, fet que té uns efectes beneficiosos tant a nivell individual com de la col·lectivitat.

2. El foment de la lectura dels infants/joves ha de tenir necessàriament una perspectiva a llarg termini, i una concreció específica per a cada realitat territorial (municipal, comarcal, etc.). Les campanyes de curta

durada i "genèriques" no permetrien l'assoliment d'aquest objectiu.

3.3. De l'aprenentatge al plaer de la lectura

- El centre d'ensenyament té un paper cabdal en el foment de la lectura d'infants i joves, fet que justifica la necessitat de donar el màxim suport a la millora i innovació de les accions d'estímul de la lectura dels infants i joves promogudes pels mestres.

1. Cal enfortir el caràcter global (transversal) de la lectura com a mitjà d'aprenentatge i d'adquisició de coneixements en tot l'itinerari formatiu, més enllà de l'ensenyament de les matèries de llengua i literatura.

2. Cal que tots els mestres tinguin la formació i els recursos per a actuar en aquest sentit.

- La nova situació de les biblioteques escolars de Catalunya, amb l'aplicació aquests darrers anys del programa de biblioteques escolars *puntedu* ha de permetre que els centres utilitzin aquest recurs de forma completa i global.

3. La millora de les biblioteques escolars de Catalunya ha de contemplar accions exemplificadores i de sensibilització adreçades als mestres, que informin sobre els estàndards quantitatius i qualitius d'aquests serveis, així com de les seves utilitats potencials, i perquè això sigui possible la biblioteca escolar ha d'estar supervisada per personal format i coneixedor de la seva tasca com a dinamitzador i prescriptor lector.

4. En aquest sentit, tal i com es fa en les biblioteques públiques, cal prendre en consideració la possible integració de tots els serveis de documentació i informació (llibre, audiovisual, multimèdia, Internet, etc.) dels centres d'ensenyament en una mateixa àrea, així com obrir les portes més enllà del centre per tal que la biblioteca esdevingui un servei a tota la comunitat que l'envolta.

- La preponderància de les prescripcions lectores s'ha socialitzat i en l'actualitat es mou entre els amics, els pares i el professorat.

5. Es poden diversificar i enriquir dels canals d'informació als mestres i pares/mares sobre les lectures dels seus alumnes i fills mitjançant nous serveis d'informació i orientació de lectures (com dossiers o butlletins, pàgines web, etc., oferts per les biblioteques, llibreries, o altres agents socials i culturals).
- Els joves, en sortir de la infància, no recorren habitualment als canals d'accés al llibre que hi ha fora de l'escola.
6. Cal que les biblioteques públiques i les llibreries interactuïn de forma dinàmica amb els centres d'ensenyament, per tal que formin part de l'entorn quotidià dels infants/joves: oferint serveis d'informació, orientació i préstec a alumnes i a pares/mares (per exemple, a través de les AMPA), promovent activitats conjuntament (com sessions de lectura, convocatòries de premis, etc.), informant dels serveis que ofereix cada una de les parts, mostrant les possibilitats de prescripció i dinamització lectora...
 7. Cal que aquesta interacció en favor de la lectura també es projecti cap a altres agents del territori com entitats, clubs, centres d'oci, etc., a fi i efecte de generar entorns lectors, ja siguin de barri, de municipi o comarcals.
 8. També cal una plena implicació dels mitjans de comunicació en la tasca de foment de la lectura: tot oferint freqüentment una imatge de la lectura associada als valors de la modernitat i de la joventut, etc.
- Una bona part de pares/mares comparteixen la pràctica de la lectura amb els seus fills/filles durant la infància. En entrar a la joventut, aquest vincle de relació amb els fills –com d'altres– tendeix a debilitar-se.
9. Cal reflexionar sobre les possibles pautes d'actuació que els pares/mares poden portar a la pràctica per a fer front a la crisi de l'hàbit lector dels seus fills en entrar a l'adolescència, així com fer campanyes i programes específics d'orientació i seguiment a progenitors de cara al manteniment de l'hàbit lector.
 10. Tenir cura que sota la frase "si tu llegeixes, ell llegeix" s'hi inclou una part important de la voluntat lectora dels fills. És

per això que es fa necessari orientar polítiques de dinamització lectora entre pares i mares a fi i efecte que els models es transmetin culturalment, gairebé per osmosi.

- L'activitat lectora no forma part del lleure que prefereixen o practiquen la majoria dels joves quan estan en grup. La lectura s'inscriu en les activitats de caràcter més privat, però la tendència demostra que també ha esdevingut un motiu de socialització.

11. Cal que hi hagi més accions orientades a posicionar el llibre com a referent d'identitat dels joves al marge de l'escola i dels pares/mares (com succeeix, per exemple, amb la música), i que siguin capaces de desencadenar relacions socials compartides entre aquests, de forma molt especial pels mitjans de comunicació que els són propis a la joventut actual: xarxes socials, Internet, telèfon mòbil...

12. Cal que el model de lector ofert tant per mestres, com per pares/mares i mitjans de comunicació als infants i joves, no quedi limitat al desenvolupament de les activitats escolars.

13. Cal promoure iniciatives que afavoreixin l'encontre dels joves amb la lectura de forma festiva, i a llocs i moments no relacionats habitualment amb el llibre (com és el cas, per exemple, del projecte "Lire en fête" existent a França). En aquest apartat, cal plantejar-se la necessitat d'establir estratègies per al Dia del Llibre específicament adreçades als joves.

14. Cal potenciar el desenvolupament de les pràctiques lectores entre els joves més enllà del simple acte de llegir: recomanar-se i regalar-se llibres entre ells, cercar llibres a partir de processos de selecció fets individualment, potenciar debats en fòrums d'Internet en els que les lectures siguin l'eix de la conversa, generar grups de lectura o de fans de determinats autors, potenciar la creació de pàgines web interactives d'autors/lectors, etc.. Totes aquestes experiències són decisives de cara a la formació del futur lector adult.

- Comparativament amb altres alternatives de lleure, la pràctica de la lectura es realitza de forma individual, i requereix d'un

considerable esforç tant en el seu aprenentatge (que és continu) com en la seva pràctica.

15. La imatge del lector que ha a transmetre's als infants i joves ha de continuar desvinculant-se de la persona "avorrida" i amb "pocs amics", enfortint el missatge segons el qual la pràctica de la lectura potencia les relacions socials i genera sinèrgies que fins fa poc eren pròpies d'altres formes de consum cultural (música, cinema...).